

KULTSÁR ISTVÁN (1760–1828), A MECÉNÁS

A szöveget ellenőrizte: Hidvégi Violetta történész, levéltáros

Jutalomkérdés¹

A magyar nyelv kiműveltetéséről

Mind a külföldiek, kik éppen nem tudják; mind a hazafiak, kik nem tanulják, balítélettel vannak a magyar nyelv kiműveltségéről. Ellenben azok, kik a nyelvvizsgálóknak, és más régibb íróknak könyveit figyelmesen olvassák; emellett azt is megfontolják, hogy nemcsak a polgári életben, hanem az országos hivatalokban is, valamint azelőtt volt, úgy most is elégséges kelete van ezen nyelvnek; sokkal kedvezőbb ítéletet hoznak. E két ellenkező vélekedés megegyeztetésére, és azon dicsőség elnyerésére, hogy a magyar nemzet nyelvére nézve is a csinosb európai nemzetek közé tartozik, kész ugyan önként törekedni minden hazafi tudós; de mégis hasznosnak vélte egy tudományok barátja, hogy őket jutalom által is felsekítené, és oly értekezés kidolgozására kérje, melyben különféle okokból megfejtessenek, és minden oldalról megvilágosítsanak e következő kérdések:

Mennyire ment már a magyar nyelv kiműveltetése? Micsoda eszközök, s módok által kellene azt nagyobbra vinni? Miképp lehetne ezen eszközöket foganatosakká tenni?

Ezen kérdésekre lehet magyar, deák vagy német nyelven felelni. A legjobban megfelelő munka jutalmául tizenkét arany (12) van rendelve; mindazáltal, ha több érdemes író kitetsző tökéletességgel fáradozna, az elsőhöz igen közelítő munkának is hat arany (6) jutalma lenne.

A feleleteket e folyó esztendőben Szt. András [november] havának végével Pestre kell küldeni az alább megnevezett gróf Széchényi Könyvesháza előljárójához. Ugyanennél találja meg a jutalompénzt is, akinek fog ítélni a jövő 1805. esztendőnek böjt más [második; március] havának első napján. A munkák értelmes hazafiak vizsgálásaira fognak bízni, és az ítéletet a Magyar Kurír is kihirdeti.

Hogy az ítélet minden személyválogatás nélkül megeshessék, kéretnek a felelő tudósok, hogy kézírásaikra valami fontos mondást tegyenek, és ugyanazt írják egy lepecsételt levélre is, melyben nevük, lakásuk, hivataluk stb. legyen feljegyezve. Akik jutalmat nem nyernének kézírásaikat lepecsételve maradt leveleikkel együtt visszavehetik.

NB. Hogy senki gyanúba ne vehesse ezen kérdések tételét, bizonyossá teszem az egész hazát, hogy a pénz valósággal nálam le is van téve.

Pest, 1804. február 15.

Miller Jakab Ferdinánd
az ország bibliotékájának gondviselője

*

¹ Magyar Kurír, 1804. 482-483.

Jelentés a jutalomkérdésről²

A magyar nyelv kiműveltetéséről, s annak eszközeiről tett jutalomkérdésre, mely a múlt esztendőben a Magyar Kurír 31. levelében kihirdetett számosabb felelet érkezett, mint a dolog szokatlanságára nézve remélhattuk volna. Tudós hazafiainknak ezen buzgósága illendő tekintetbe vévén, szükségesnek látszott, hogy a munkák elolvasására, és fontos megítélésére hosszabb idő engedtessek. Azért a tudományok barátainak addig is tudtukra adatik, hogy a feleletek megbecsülése, és a nyertesnek meghatározása, a jövő augusztus hónap közepéig bizonyosan meg fog esni, és az ítéletet minden hazai újságban kihirdetik.

Pest, 1805. július 1.

Miller Ferdinánd Jakab
az ország bibliotékáriusa

*

Jutalomkérdés³ Tudós Társaság felállítására

Régen óhajtották azon eszes, és jámbor férfiak, kik a közboldogságról szívesen gondoskodnak, hogy már valahára Magyarországon oly Tudós Társaság állíttassék fel, mely a tudományos kiműveltetést bizonyos célra igazgassa, és inkább elterjessze. Egy ítélettel vannak e dologról azok is, kiknek kedvük és engedelme ezen óhajtnak valóságosodását kíváltképpen eszközölheti. Dehogy ezen célt az ilyen Társaság hamar és tökéletesen elérhesse, hogy az, az ország valóságos hasznát előmozdíthassa, nem pedig csupa dologtalan tudós szemfényvesztés maradjon; bölcs előrelátással kell azt felállítani, hazánk mostani szükségeihez, és környüállásaihoz [körülményeihez] alkalmaztatni, végre úgy elintézni, hogy belső elrendelésére nézve napról napra tökéletesebbé és céljára alkalmasabbá legyen. De mi kívántatik ehhez? – Ez az, ami iránt a tudós és nagy tapasztalású férfiak javallásait hallani kívánnánk; kiket evégre a hazai tudományok egy kedvelője és gyarapítója hathatósan megkér, hogy ezen jutalomkérdésre feleljenek:

Micsoda intézet szerint lehetne Magyarországon oly Tudós Társaságot legkönnyebben felállítani, és leghelyesebben elrendelni, amely nemcsak a magyar nyelvet, és literatúrát gyarapítaná; hanem a külföldi tudós dolgoknak megkívántatható ismeretét is az országban a nemzet javára elterjesztené?

Megkívántatik tehát, hogy ezen intézetben értelmesen és fontosan előadassék a Társaságnak külső és belső alkotása; a tárgyai és foglalatosságai; jövedelmeinek forrásai, az egész országgal és az igazgatósékkal való összekapcsolása; bőséges hasznú következtetései stb.

A legjobb feleletnek jutalma 200 forint, a másodiknak 100 forint. Mely pénz már a Kilián könyvtár uraknál Pesten letétt. Ugyanezekhez kell a feleleteket is küldeni a jövő, 1807. esztendőnek június 8. napjáig a szerzőknek szokás szerint való lepecsételt levélbe rekesztett nevük mellett, melyre kívül ugyanazon jelmondat legyen írva, mely a munka homlokán. A kérdésnek fontosságára nézve méltán remélhetni, hogy hazánk minden

² Magyar Kurír, 1805. 32. old.

³ Hazai Tudósítások, 1806. I. 9-10. old.

tudósai, és talán a külföldiek is a felelet kidolgozására készek lesznek. A munkákat magyar, német és deák nyelven lehet készíteni.

Pest, 1806. június 24.

*

Jutalomkérdés⁴
A magyar nyelv grammatikájáról

Azon nemes célra, melyet a közjó tanácsol, és a magyar nemzet óhajt, nem lehet bizonyosabb eszköz, mint a magyar írók megegyezése. Ezt azáltal leghamarább megszerezhetjük, ha hazánkfiával a nyelvbeli különbségeket megvizsgáljuk. Evégre a magyar nyelv legrégebb nyomait fel kell keresnünk, és időről időre a változásait felfedeznünk. De a nyelv mostani járásából is nagy világosságot vehetünk, ha hazánk különféle részeire tekintünk. Azért szükséges, hogy a legelső írott, magyar szótól kezdve Kisfaludy Sándor Boldog szerelméig minden írott és nyomtatott könyvtől tanácsot kérjünk; szükséges, hogy a székelyektől Erdélyben, egész Göcsejig Zala vármegyében elhassunk nyomozásunkkal. Terhesnek látszik talán, de nem lehetetlen ezen vizsgálódás. Haszna pedig oly nagy, mennél nagyobbát nem várhatunk.

Ebből önként következik azon barátságos megegyezés íróink között, melyet némely új nemzeteknél csak a hatalom eszközölhetett.

Azért kéretnek minden hazafiak, hogy literatúránk előmenetelét, és nemzetünk dicsőségét ezen kérdés megfejtésével előbbre segíteni méltóztassanak:

Micsoda különbségek találhatók az írott, vagy nyomtatott könyvekben; mik vannak még mai napig is fenn az élő nyelvben a magyar nyelv grammatikai részeire nézve? Lehet-e egyiket vagy másikat ezen különbségek közül a nyelvnek közönséges gazdagíttatására fordítani, és bizonyos dialektusokat megállítani [megállapítani]?

Tudva van ugyan, hogy nemzeti íróink inkább becsületért, mind jutalomért fáradoznak, de mivel más nemzeteknél is szokás jutalom által ébresztetni az igyekezetet, tehát jelentem ezáltal, hogy az elsőseget érdemlő feleletnek 150 forint; a másodiknak 50 forint lesz a jutalma. A feleleteket csak hozzám méltóztassanak igazítani a hazafiak. A jutalmat is tölem fogják annak idejében megnyerni. Arra pedig különösen kéretnek, hogy nevüket egy levélkébe pecsételve írják, és valami jeles mondással foglalják írásaikhoz. A feleletek 1808. esztendő augusztus végéig fogadtatnak el.

Pest, 1807. október 10.

*Kultsár István,
a Hazai Tudósítások kiadója*

*

⁴ Hazai Tudósítások, 1807. II. 245-246. old.

Jutalmas kérdés⁵
A magyar nyelv történetéről

Minekutána a hazafiak a nyomtatott feleletekből megláthatták a magyar nyelv mostani állapotát, igen természetes, hogy magukban azon kérdést támasszák: De miképp juthatott nyelvünk azon tökéletességre, melyben azt lenni most örvendünk? Micsoda belső változások, micsoda külső akadályok látszanak előre való lépésében? Vagy ellenben micsoda természetes állandóság, micsoda külső kedvezés segítette tökéletesedését? Ezek, s több efféle kérdések ütköznek a gondolkodó tudós elméjébe, melyekből kitetszik, hogy nyelvünk históriáját tudni kiváltképpen szükséges. Egyedül ez világosíthatja meg literatúránkat, ez mutathat ingadozhatatlan fundamentumot grammatikánknak. Azért nemzetünk tudósait e következő feladásnak [feladatnak] bővebb kidolgozására hazafiúi bizodalommal meghívom:

A magyar nyelvnek történeteit, a nemzetnek ezen országba való bejövételétől fogva mostanig, leírni.

Arra kérettenek a felelő urak, hogy a nyelvnek mind belső, mind külső históriájára kiterjeszkedjenek. A jutalom a legjobb feleletre kétszáz forint lesz. Az írásokat vagy hozzám vagy a pesti könyvtárurakhoz, (...) lehet küldeni. (...) Oly ítélőbírák lesznek, kiknek mind tekintetük mind tudományuk az igazságos ítéletre elégséges. A megbírálás egy hónap alatt végbemegy, és így 1810 januárjában a jutalom kié lett? – kihirdettetik.

Kultsár István
A Hazai és Külföldi Tudósításoknak kiadója
(Hatvani utca 499.)

*

Jutalomkérdés⁶
Újfent a magyar nyelv történetéről

A magyar literatúrának virágzását tudósaink munkás gondviselésükkel ápolgatják, a haza pedig gyönyörködve nézi. Méltó tehát e nyelvnek nemcsak mostani állapotáról, hanem régibb történeteiről is elmélkedni. Ezen elragadó tekintet a magyar régiségekben elhitette velem, hogy minden jó hazafinak gyönyörködésére és sokaknak oktatására szolgálna, ha a magyar nyelv története bővebben kifejtetnének, s együtt előadtnának. Avégre e tárgy jutalom kérdésül tétetik fel: Micsoda kelete volt a magyar nyelvnek nemzetünk bejövételétől fogva a mostani időkig?

E históriás értekezés kidolgozásában arra kéretnek tudósaink; 1.) hogy időszakonként felfogják, mi kelete volt a magyar nyelvnek polgári, törvényes, egyházi, tudományos, és hadi dolgokban. 2.) Hogy ezen előadásait diplomákkal, s más hiteles írással, vagy írott és nyomtatott könyvvel bebizonyítani igyekezzenek.

A felelet kidolgozására 6 hónap engedtetik; azaz [1811] július 3. napjától fogva december végéig lehet készíteni. Jutalom 300 forint lesz. Mely summát a Hazai Tudósítások írójától fogja a nyertes kezébe venni, valamint az értekezéseket is őhozzá kell küldeni. A feleletekre bizonyos fontos mondás tétessék, s ugyanazt kell egy bezárt levélre is tenni, melyben az író neve, tiszte, s lakhelye foglaltassék. (...)

⁵ Hazai és Külföldi Tudósítások, 1809. I. 95. old.

⁶ Hazai és Külföldi Tudósítások, 1811. II. 10-11. old.

Emlékeztetem a magyar publikumot, hogy az eredetikeppen általam, vagy az újságaimban feltett kérdések úgymint: 1.) A magyar nyelv kiműveltségéről; 2.) A Magyar Tudós Társaság felállításáról; 3.) A hazának leginkább használható tanácsról, már jutalmukat elvették. E kérdés is a jövő januárban megítéltetik, s megjutalmaztatik. Csak arra kérem a hazafiakat, hogy e nemzetünk dízét emelő kérdésre mennél többen felelni ne terheltessenek.

Pesten, 1811. július 3.

Kultsár István

*

Kultsár István levele Légrády Imréhez⁷

Édes Barátom!

Ismét orvost igazítok Barátom Uramhoz. (...) Három esztendő telt Pesten oly szerencsés előmenetellel, hogy tanuló társai között mindig első volt. Remélem, hogy Bécsben is kitesz magáért. (...) Neve Töltényi Szaniszló, mely név alatt mind a Tudományos Gyűjteményben tudós értekezések vannak, mind különösen kiadott szonettjei nevét a magyarok előtt becsessé teszik, mert ő volt az első, aki 100 szonettel nyelvünket meggazdagította. Volt az Aurórában tavaly, lesz az idén is munkája. (...) Különben is pártfogásra méltó volna, de kérem Barátom Uramat, hogy reám nézve is pártfogását tőle meg ne tagadja (...).

Barátom Uramnak alázatos szolgálja, barátja
Kultsár

Pest, 1822. szeptember 30.

*

Kultsár István levele Jankovich Miklós Úrhoz!⁸

Ezen levelemet mutató, Pap István nevezetű becsületes ember, ki a természet vizsgálásában fáradhatatlan, és erre nézve minden magyar könyvet szorgalmasan elolvasott, melyekhez (...) jutni szerencséje volt, kívánna még némelyeket látni, melyeket Tekintetes Úrnak híres és nevezetes gyűjteményében hallott lenni. Jó szándékának teljesítésére őt barátságosan ajánlom, mint valóságos természetfilozófust. (...)

Pest, 1823. november 11.

Kultsár

⁷ OSzK, Kézirattár: Kultsár István levelei.

⁸ OSzK, Kézirattár: Kultsár István Jankovich Miklóshoz. Fond 16/893.